

alia: nam bene potest aer toto tempore unius horæ esse tenebrosus, et in ultimo instanti illius produci a Deo luminosum, quo tenebræ expellantur: et similiter toto tempore prolationis verborum est substantia panis in eucharistia, et in ultimo instanti est corpus Christi. Similiter in mutationibus naturalibus illuminationem præcedit motus localis luminosi, et generationem substantialem præcedit alteratio; et tamen non datur talis illuminatio vel generatio in instanti terminante motum localem, vel alterationem, quia motus localis solum terminatur ad ubi, et alteratio ad qualitatem, non ad ipsam substantiam: ergo in diverso instanti terminatur motus localis, et illuminatio, alteratio, et generatio, imo posset dari motus ille localis, quin sequeretur illuminatio, et illa alteratio, quin sequeretur generatio: ergo instans illuminationis, vel generationis separatum est ab instanti terminante motum localem, vel alterationem; et sic bene stat quod toto tempore aliquid quiescat sub una forma, v. g. sub forma substantiali corrumpenda vel sub tenebris, licet moveatur secundum aliam formam, scilicet accidentalem, alio genere motus, scilicet locali vel alterationis in toto tempore antecedente. Quæ est objectio Arrubalis hic disp. CLXII, cap. II.

Respondetur ad duas priores instantias, quod illæ mutationes non fiunt modo connaturali, et juxta dispositionem causarum naturalium, sed secundum modum operationis divinæ, quæ non subditur legibus naturæ: et sic potest subito operari aliquid non præcedente aliquo motu, seu mutatione, aut dispositione subjecti ad oppositam formam, sed totaliter quiescente subjecto sub forma opposita, ita quod non moveatur, aut disponatur subjectum ad formam contrariam. D.

Thomas autem loquitur secundum leges causarum naturalium operantium ex dependentia mutationis, et dispositionis materiæ, sub quibus legibus etiam continentur Angeli, quia non possunt operari nisi per immutationem materiæ, et dispositionem ejus. Ad instantiam autem p. Arrubal respondet, quod in eodem instanti intrinseco, quo ponitur luminosum in aliquo loco, est illuminatio, et in eodem instanti intrinseco, quo ponitur ultima dispositio, ponitur generatio substantialis illi annexa. Itaque non debet intelligi quod in uno instanti ponitur, vel producitur luminosum, et in alio emittit lucem: sic enim inter instans, et instans esset tempus medium, in quo non lucret luminosum præsens, quia non emitteret lucem: sed dicendum est quod in eodem instanti intrinseco, quo existit luminosum, seu ponitur præsens, emittitur lux. Nec oportet esse duo instantia pro istis diversis mutationibus, quia bene potest duplex effectus, seu mutatio in eodem instanti, fieri. Similiter generatio licet fiat in instanti, et toto tempore antecedenti materia sit sub forma corrumpenda, non tamen dicitur quiescere sub illa forma, quia disponitur ad contrariam, et hoc est moveri ad illam, et non habere formam præcedentem substantialem in esse quieto, sed in motu, et in corrumpi. In eodem autem instanti, in quo terminatur alteratio ad ultimam dispositionem ponitur generatio substantialis; nec expectat aliud instans (ad quod requireretur tempus medium post ultimam dispositionem) in quo nec amplius disponeretur, neque substantia generetur.

XIV. Secundo objicies ex p. Suarez lib. IV de Angelis, cap. XXI. Angelus simul, et in instanti acquirit totum locum ex parte termini

ad quem: ergo motus ejus in instanti est. Consequentia patet, quia motus nihil aliud facit quam acquisitionem loci: ergo si illa acquisitio est instantanea, totus ille motus instantaneus est. Antecedens autem probatur, quia in toto instanti antecedenti non movetur, neque disponitur ad motum, sed manet sub illo loco sine aliqua voluntate transeundi ad alium locum determinatum, magis quam ad alium: sed hanc voluntatem incipit habere in eo instanti quo efficaciter vult esse in alio loco, et tunc jam non est in præcedenti: ergo solum in hoc secundo instanti movetur, et acquirit unum locum, et perdit alium: ante istud autem instans solum quiescit in loco præcedenti. Nec potest dici quod movetur Angelus non in secundo instanti, neque in primo, sed in successione, et conjunctione utriusque. Nam contra est, quod in priori illo instanti in quo adhuc est in termino a quo, nulla pars motus vel mutationis datur, sed totum pertinet ad quietem: tunc autem primo amittitur ille locus, quando primo ponitur Angelus in termino ad quem: ergo totus ille motus fit in instanti, non in successione duorum instantium.

Et confirmatur tam respectu motus discreti, quam continui, quia quod amittitur, vel acquiritur totum simul, et non per partes, in instanti amittitur, vel acquiritur: sed Angelus tam in motu continuo, quam discreto, simul, et non per partes acquirit totum locum, et deserit alium: ergo in instanti, et non in tempore illum acquirit. Minor quantum ad motum discretum patet, quia per motum discretum non tangit Angelus partes intermedias, sed illis omnibus relictis solum acquirit locum extremum: ergo non acquirit per partes, sed totum simul. De motu autem continuo probatur, quia

Angelus quando movetur non est partim in termino a quo, et partim in termino ad quem, cum Angelus non sit partibilis: ergo totus est in termino ad quem, vel totus in termino a quo: ergo motus ille fit in instanti, quia totum locum simul acquirit.

Respondetur quod in motu discreto dicitur Angelus moveri non in altero duorum instantium, sed in successione, seu conjunctione duorum, ut dicit S. Thomas in I, dist. XXXVII, quæst. IV, artic. I ad III, non quia partialiter in singulis instantibus aliquid motus habeat, sed quia ille motus dependet a duplici instanti, in quorum uno desinit esse in uno loco; et in altero incipit esse in alio, et omnis motus dependet ex derelictione unius termini, et acquisitione alterius. Quod si hæc desitio unius fieret per primum non esse sui, atque adeo per primum esse alterius, sine dubio totum illud pertineret ad unicum instans, scilicet desitio, et acquisitio. Sed tunc non posset juxta leges, et modum causarum naturalium subito, et instantanee acquirere unum terminum, et tollere alterum positivum sine aliqua dispositione, et motu prævio, ratione cujus mobile non non poterit esse sub quiete oppositæ formæ positivæ. Nunc autem cum in priori instanti quo Angelus est, seu operatur in uno loco, desinat esse in illo per ultimum non esse, quia operationes illæ indivisibiles sunt, et privilegio instantium gaudent, quæ desinunt per ultimum sui esse, et nova operatio incipit in alio instanti angelico; ideo desitio unius loci, et acquisitio alterius motu discreto facta non mensuratur unico instanti, sed ex illo duplici componitur: et, ut supra advertimus, etiam in primo instanti quo existit Angelus in termino a quo, verificatur quod non totaliter An-

gelus quiescit, quia licet nondum habeat tunc voluntatem efficacem existendi in alio loco determinato, habet tamen voluntatem desinendi esse in isto instanti quantum ad hoc quod est esse in tali loco, et quatenus illa operatio habet in illo instanti ultimum sui esse, et est derelictiva illius loci, jam est inchoatio, et dispositio ad essendum in alio, quatenus est remotiva istius habendo in illo ultimum esse; et sic pro hac parte habet sufficientem rationem inchoationis motus, saltem virtualiter, et dispositive, quatenus ultima desitio termini a quo.

Ad confirmationem respondetur, quod quando aliquid acquiritur totum simul, et non per partes, taliter quod ipsum acquirere est alterius corrumpi, et primum esse rei generatæ, tunc unico instanti mensuratur desitio unius, et generatio alterius; et sic non fit per motum, sed per simplicem mutationem. Si autem tota desitio unius, et tota acquisitio alterius pertinent ad diversa instantia, tunc non fit motus unico instanti, sed duplici, atque adeo in tempore, saltem discreto, quia ubi sunt plura instantia, ibi est tempus: aut saltem non est unicum instans tantum. Non ergo requiritur ad motum quod partialiter sit in duobus instantibus, sed sufficit quod in duobus instantibus sit desitio unius, et acquisitio alterius; et sic salvatur quod motus discretus habeat tempus quo mensuratur, scilicet compositum ex illis duobus instantibus, in quorum uno datur desitio, et in altero acquisitio termini, licet non sit aliquod tempus intermedium, quo partialiter moveatur Angelus, sed partes istius motus sunt totalis, et indivisibilis derelictio, et totalis acquisitio termini, duobus instantibus facta, et ex uno instanti, seu operatione di-

citur disponi, seu moveri ad aliam, quatenus prior operatio in priori instanti facta, habet in eodem instanti ultimum esse sui, et consequenter disponitur ad alterius operationis positionem, et termini alterius acquisitionem. Ad id vero quod dicitur de motu continuo, respondet S. Thomas in hac quæstione LIII, art. III ad III, quod Angelus est partim in uno locorum continuorum, non quod substantia illius sit partibilis, sed quia virtus sua applicatur ad partem primi loci, et ad partem secundi. Itaque Angelus totus est in termino ad quem, et totus derelinquit terminum a quo, sed non totaliter, quia effectus ejus in spatio, et operatio illius, seu applicatio ad illud corpus fit per partes, non suas ipsius Angeli, sed magnitudinis, seu spatii cui applicatur, quatenus applicat parti unius loci virtutem suam, et parti sequenti applicatur continuo post illam: sicut etiam anima quæ spiritualis est, applicatur partibus corporis, et incipit esse in aliquibus ad quas de novo augmentatur homo, et desinit esse in aliis, quatenus applicat suam informationem, non partim existendo in una, et partim in altera, quia in se partes non habet, sed quia tota existit in qualibet parte, sed non totaliter, et secundum omnem modum, et virtutem, et effectum.

XV. Tertio objicitur contra eandem rationem D. Thomæ, quod non est necesse quod quiescens in toto aliquo tempore quiescat etiam in ultimo instanti illius, et non moveatur. Nam quies solum petit quod quiescens eodem modo se habeat nunc ac prius: ergo sufficit quod in quolibet nunc pertinente, ad illud tempus perseveret mobile, sicut prius, non tamen necesse est quod etiam in instanti terminativo illius temporis, v. g. unius horæ se habeat sicut prius, quia illud instans ter-

minativum est extrinsecum illi tempore, cum desinat tempus, sicut et motus per primum non esse. Et hoc ipsum patet, si ponatur casus opposito modo, nempe quod aliquid moveatur toto tempore, non est necesse quod moveatur in instanti terminativo illius temporis: nam in illo instanti potius desinit motus: ergo e converso si quiescit toto tempore, non est necesse quod in instanti terminativo illius quiescat, quia jam hoc instans pertinet ad aliud tempus. Unde si aliquod mobile moveretur in una hora, et quiesceret in alia, tunc in primo instanti secundæ horæ quiesceret, et tamen non se haberet eodem modo sicut prius, quia tunc quiescit, et antea movebatur: ergo non est necesse quod quiescens eodem modo se habeat tunc ac prius.

Confirmatur, quia Angelus intelligens aliquod objectum de novo, aut volens illud, non est necesse quod toto tempore antecedente moveatur ad intelligendum tale objectum, sed sufficit quod in ultimo instanti terminativo illius temporis cognoscat subito illud: ergo bene potest in ultimo instanti inveniri sub una forma, nempe sub una intellectione, et toto tempore antecedente quiescere ab illa sub alia intellectione.

Confirmatur secundo, nam motus discretus Angeli si est in tempore, vel incipit in tempore, vel in instanti: non in tempore, quia ibi non intervenit aliud quam utriusque instantis conjunctio: non incipit autem motus in utroque instanti: non in instanti, quia sic quiesceret Angelus tota duratione, seu tempore antecedenti, et in ultimo instanti inciperet moveri, quod est contra ipsam rationem D. Thomæ. Et dato quod non præcedat ante tale instans aliquod tempus angelicum in quo quiescat, præcedat tamen aliqua

duratio, seu operatio Angeli, quæ correspondeat alicui tempore nostro: ergo jam respectu illius verificabitur, quod quiescit toto tempore nostro, et in ultimo instanti illius incipit moveri, quod est contra intentum D. Thomæ. Et cum semper instans angelicum correspondeat alicui durationi nostræ, vel instanti, vel parti temporis, vix potest signari ista correspondentia instantibus angelicis, quin sequatur, vel quod duo instantia nostra sint immediata, vel quod respectu nostri temporis sit Angelus quiescens toto tempore sub una forma, et in ultimo instanti terminativo ejus sit sub alia.

Respondetur verum esse quod ad quietem sufficit quod res se habeat nunc sicut prius. Necesse est autem quod si aliquo tempore quiescit mobile etiam in ultimo instanti terminativo illius temporis quiescat, et non aliter se habeat quam prius, non tam propter ipsam rationem quietis, quasi necessario extendi debeat ad illud instans terminativum, quam ex eo quod deficit ibi ratio motus hoc ipso quod quiescit toto tempore antecedente, et deficiente motu, non potest in ultimo instanti terminativo dari mutatum esse, seu aliter se habere, quia juxta causas naturales ad omne mutatum esse præcedit motus, et non quies (licet de potentia absoluta, et supra leges naturæ hoc non requiratur.) Nec potest in illo instanti terminativo incipere motus, et existere, quia motus in instanti non incipit intrinsece, sed extrinsece. Unde quantumcumque post illam quietem per totum tempus antecedens inciperet motus in ultimo instanti terminativo, adhuc in illo instanti non existeret motus, quia solum incipit extrinsece in instanti: ergo adhuc pro illo instanti se habet, sicut antea, nec dabatur motus: ergo necesse est quod in illo instanti adhuc

quiescat, etiamsi ab illo instanti incipiat moveri extrinsece, id est, immediate post.

XVI. Ad id autem quod urgetur in casu opposito, nempe si toto tempore antecedenti moveretur, quod in instanti terminativo non movetur, respondetur quod illo instanti non movetur formaliter, et quantum ad partes motus, sed terminative, et quantum ad mutatum esse quod est in instanti ultimo: motus enim terminatur intrinsece per instans, et in illo instanti aliter se habet, quam prius terminative, licet non motive, quia in illo instanti datur terminus motus, qui immediate antea non datur: ergo in ratione terminandi motum aliter se habet in isto termino, quam prius. Cæterum quies non habet terminum ad quem tendat, quia quies non est tendentia, sed consistentia. Unde in instanti terminativo totius temporis in quo quievit, non potest aliter se habere quam prius, sed eodem modo, quia ut supponitur immediate ante quievit, et nullus fuit motus. Unde neque in instanti terminativo potest dari mutatum esse, quia ad omne mutatum esse præcedit motus secundum leges naturæ, et sic non potest aliter se habere tunc quam prius per modum mutati esse; nec etiam per modum motus, quia ille non incipit in instanti intrinsece, sed immediate post: ergo in illo instanti nullus est motus, sed immediate posterit: ergo est adhuc quies in illo instanti. Et sic ratio S. Thomæ est evidens demonstratio, loquendo secundum leges naturæ, ut sanctus doctor loquitur.

XVII. Ad alium vero casum, si moveretur mobile una hora, et quiesceret in alia, cum dicitur, quod in primo instanti illius horæ quiesceret, respondetur quod non datur primum instans horæ in quo intrinsece incipiat tempus, seu motus horæ,

sed extrinsecum, quia motus, et tempus incipiunt per ultimum non esse, scilicet immediate post aliquod instans. Unde illo primo instanti neque datur motus, aut tempus intrinsece, neque quies privativa, quia hæc tunc incipit, quando poterat esse motus, cujus est privatio. In instanti autem non potest esse motus; et sic quies quæ in illo datur non est privativa, sed negativa, et in tali instanti non eodem modo se habet sicut prius, sed potius ibi terminatur motus horæ præcedentis, et terminative aliter se habet, quam prius, in quantum habet mutatum esse, quod non habeat prius.

Ad confirmationem respondetur, quod intellectio non mensuratur tempore per se, et ex natura sua, quia indivisibilis actio est, sed per accidens, ut in nobis propter dependentiam a phantasmatis, a quibus accipimus species. Et in tali intellectione philosophandum est sicut de aliis motibus tempore mensuratis, quod non est possibile quod intellectus tempore præcedenti quiescat, non accipiendi species, et in ultimo instanti terminativo illius temporis sine alio motu phantasmatum illas habeat. In intellectu autem angelico non dependente ab aliquo sensu in intelligendo, sed simpliciter, et indivisibili operatione procedente non potest dici quod toto tempore præcedente quiescat sub una intellectione, et in ultimo instanti terminativo sit sub alia, quia non datur tempus præcedens, sed instans præcedens istam intellectionem, cum ex una operatione indivisibili intelligendi transeat ad aliam, quod est transire de instanti ad instans: et tunc dicendum est, sicut supra diximus de motu discreto, quod constat ex duobus instantibus, non tamquam ex terminis extrinsecis, sed tamquam ex partibus componentibus, et illud primum instans, quia

non solum est ad quiescendum, sed etiam ad desinendum, quia desinit illa operatio per ultimum sui esse; ideo illa prima intellectio sub qua dicitur quiescere Angelus, non habet pure, et præcise quietem, sed etiam virtualiter habet rationem motus seu inchoationis, et dispositionis ad intellectionem sequentem, quatenus dat ultimum esse illi priori intellectioni; et sic disponit ut transeat ad aliam relinquendo priorem, sicut de motu discreto dictum est.

XVIII. Ad secundam confirmationem respondetur, quod motus discretus non incipit in primo instanti secundum se sumpto, neque in secundo secundum se, sed in conjunctione utriusque; et ille ordo prioris instantis ad conjungendum se cum secundo, seu ad transeundum in secundo, dicitur inchoatio motus discreti: ordinatur autem primum instans ad secundum, quatenus in illo primo instanti datur ultimum esse illius operationis instantaneæ, et ex desitione illius incipit ordinari Angelus ad incipiendum aliam operationem, et incipit componi motus discretus, quatenus ponitur pars quædam illius, quæ est illud primum instans cum desitione, et ultimo esse sui, ut ordinetur ad inchoandam operationem sequentem, quæ est aliud instans, et altera pars motus illius discreti. Unde quando dicitur quod si in illo instanti primo incipit motus discretus, toto tempore, seu duratione antecedente quiesceret Angelus, et in ultimo illius instantis inciperet moveri, quod est contra rationem D. Thomæ, respondetur quod Angelus toto illo instanti et sub illa forma, seu in illa operatione, et loco, et in ultimo illius instantis non invenitur sub alia forma, sed invenitur in ultimo esse talis instantis, seu operationis, quia cum sit operatio instantanea desinit per ultimum sui esse, et in alio

instanti sequenti incipit esse sub alio loco, et in illo ponitur, unde non currit ibi ratio D. Thomæ quod non potest aliquid toto tempore antecedenti quiescere, et in ultimo terminativo illius esse sub alia forma: hoc enim non currit in prædicto casu, quia non datur tempus antecedens respectu illius secundi instantis, nec respectu prioris, in quo Angelus dicitur quiescere, et in terminativo illius movere: sed in toto instanti priore existit sub una operatione, et habet ultimum esse in illa, et sic ratione illius ultimi esse, quatenus ultimum est, disponitur, seu ordinatur ut in altero instanti sit in alio loco; et sic non quiescit tota illa duratione pro ea parte qua in illa habet ultimum esse: nec tamen potest dici quod solum in ultimo instanti terminativo illius prioris durationis instantaneæ aliter se habeat, quia in tali duratione, et operatione instantanea non est dare ultimum instans terminativum, et partes temporis antecedentes, sed totum illud est unicum instans, in quo illa operatio habet esse, et ultimum esse, et consequenter toto illo instanti quiescit, et desinit quiescere, quia habet ultimum esse quiescendi, et sic non interrumpitur quies, nec ponitur motus in aliquo terminativo hujus prioris instantis, sed desinit illa quies per ultimum esse illius in eodem instanti, et quatenus est ultimum esse quietis, et desinitio illius, virtualiter movetur, id est, disponitur, seu ordinatur ad sequentem operationem, seu ad instans immediatum, quod conjungitur priori, non aliqua simultate coexistentiæ, sed consecutione operationis, quatenus ex desitione unius incipit duratio operationis alterius, et ex tali desitione unius, ut coordinatæ ex voluntate Angeli ad inchoationem alterius, dicitur componi ille motus discretus, et ordinari illud in-

stans per voluntatem Angeli ad alterum, quia ut unum alteri succedat, optima dispositio est desitio prioris, et esse in ultimo.

XIX. Et ad id quod additur quod istud instans antecedens coexistit durationi nostræ, et sic correspondebit instanti temporis, in quo desinit, et tempori antecedenti in quo durat, et quiescit, sicque correspondebit toto tempori quiescendo, et instanti terminativo non quiescendo, respondetur quod illud instans Angeli correspondet nostro tempori modo indivisibili ex parte sui, et ita correspondet tam tempori, quam instanti terminativo, existendo indivisibiliter sub eadem forma, seu operatione, sed taliter quod in illo instanti terminativo non movetur actu et formaliter, nec aliter se habet, sed habet ultimum esse illius instantis, seu operationis, et quatenus est ultimum esse talis instantis, dicitur virtualiter disponi, et incipere moveri ad sequentem operationem, quatenus desitio unius est remotio impediendi, ad habendam alteram operationem.

XX. Et ad ultimam instantiam, in qua dicitur semper sequi ex correspondentia ad nostrum tempus quod duo instantia nostra erunt immediata, vel quiescet toto tempore Angelus in una operatione, et in ultimo instanti erit in alia, respondetur neutrum sequi, quia si primum instans Angeli correspondet nostro tempori et instanti terminativo illius inclusive, ita quod illi instanti respondeat ultimum esse operationis angelicæ, non incipiet moveri Angelus immediate post operationem suam coexistendo instanti nostro, quia non datur immediate post, sed incipiet operationem, in se quidem indivisibilem, et instantaneam ex parte Angeli, non tamen correspondentem instanti nostro in sui inceptio-
ne, sed tempori, quia illud datur, et

non instans immediate post desitionem priori instantis. Si autem velit Angelus secundam operationem suam inchoare a correspondentia instantis nostri, debet terminare ultimum esse præcedentis, non in instanti, sed in tempore, seu in correspondentia ad tempus: nam in se, et ex parte sui illud instans angelicum semper indivisibile est. Vel si velit illud terminari in instanti nostro, et sequentem operationem incipere, etiam in correspondentia ad nostrum instantis, debet inter illa duo instantia se suspendere ab omni operatione ad extra; unde nunquam duo instantia nostra erunt immediata.

XXI. Denique, ex dictis colligitur velocitatem motus Angeli, etiam quando movetur modo continuo, licet excedat impropotionaliter velocitatem cujuscumque corporis, non tamen ideo posse fieri in instanti, quia etiamsi corpus nullam inveniatur resistantiam vincendam, nunquam tamen velocitate sua poterit pervenire ad hoc ut fiat in instanti, quia esse in instanti est extra latitudinem et essentiam motus; et sic quantumcumque velocitas crescat, cum sit velocitas in genere motus, non potest pervenire ad hoc ut motus fiat in instanti, quia hoc esset destruere essentiam motus, et transire ad aliam lineam, et genus alterius actionis. Et licet virtus movendi sit finita, tamen proportio ipsius ad divisibilitatem spatii, ratione cujus illa distantia per motum vincitur, est divisibilis in infinitum syncategorematicè: unde potest in infinitum secundum divisibilitatem proportio illa ad divisibilitatem spatii magis ac magis vinci. Quando autem movetur motu discreto Angelus, non vincit divisibilitatem spatii per motum, sed subito ponitur in alio loco, non transeundo per medium, sed tamen tunc

habet aliud genus motus, nempe discretum, quod non constat ex velocitate partium motus, sed ex desitione unius instantis, et inceptio-
ne alterius, ut dictum est; et ideo neque in corpore glorioso, quod mo-

vetur motu continuo, admittit D. Thomas motum in instanti, sed in brevissimo tempore, quod magis ac magis in infinitum abbreviari potest, et dividi, ut docet in additionibus quæst. LXXXIV, art. III.